

פרק מתוך הספר 'מבקשי פניך'
שיחות בין הרב חיים סבתו לרב אהרן ליכטנשטיין

פרסום
ראשון
ובלעדי
ל'עולם קטן'

אחינו כל בית ישראל על היחס לחילונים

הרב סבתו:

המציאות שבה חלק גדול מהעם חי חיים שהם ללא קבלת עול תורה ומצוות, ומצהיר על כך, היא תופעה חדשה יחסית. ישנן שתי תפיסות שחלק גדול מהציבור הדתי צועד בעקבותיהן ביחסו לחילונים. האחת היא התפיסה של הרב קוק זצ"ל שהעובדה שחילונים היו מראשי הציונות ובוני הארץ, ורוח לאומית של אהבת העם והארץ פיעמה בהם, נובעת מיסודות עמוקים של ישראל סבא המושרשים בנפשם, ויסודות אלה עתידים להתבטא, בהמשך התהליך של שיבת ציון, גם בלימוד תורה וקיום מצוות. הרב הרחיב את ההסבר לכך בספר "אורות". התפיסה השנייה (ואינני מעמיד אותה כסתירה) היא של ה"חזון איש", שמבחינה הלכתית העמיד את היחס לחילונים בזמננו על פי המושג "תינוקות שנשבו".

האם לרב יש נקודת מבט אחרת?

הרב ליכטנשטיין:

בשני ההיגדים שהזכרת יש שיפוט, קביעה, הגדרה טוטלית של הציבור שבו מדובר. איני יודע איך אפשר לחשוב כך. הרי מדובר בציבור גדול. המטען הרוחני והערכי של חלקו כולל דברים נשגבים, חשובים, בעלי משמעות ערכית. לצד זה, יש לצערנו הרב חלק אחר, שהם פוחזים וריקים, שהתנערו לא רק מציצית ותפילין או ממקווה וכשרות בלבד, אלא גם מכל מיני ערכים שחשובים לנו.

לכן אינני רוצה לגזור אומר על כל אורחות חייו של כל הציבור הזה, וגם איני יכול לעשות זאת. אבל אם אנחנו באים לשפוט אדם בציבור מסוים, יש דברים שהם לצנינים בעינינו, אבל יש גם דברים שהם בהחלט הישגים וערכים, ובדברים מסוימים – הלוואי שאנחנו היינו ברמתם.

אם אנחנו מתייחסים לאנשים הללו כאל תינוקות שנשבו, איננו מעניקים להם שום קרדיט, איננו מוצאים אצלם שום דבר הראוי לחיקוי, אנו מניחים שאין בהם שום דבר שהוא בעל משמעות רוחנית מוסרית; בהתאם לקביעה המפורסמת של ה"חזון איש", על העגלה הריקה. לומר "עגלה ריקה", פירושו לומר שאין אצלם שום דבר, שום דבר שאין אצלנו טוב יותר. זהו דבר שאני חושב שעובדתית אינו נכון, וגם איני מעוניין להגיע למצב כזה.

אמנם אני מבין, שמבחינתנו, כשאנחנו מדברים על כוח המשיכה של התרבות החילונית – ככל שהתרבות הזאת ואורחות חייה מושחתים יותר, כך קל לנו יותר להניף את הדגל שלנו ולומר: ראו מה יש אצלם, אך ורק ריקים ופוחזים, אך ורק אנשים הרוצים לחפש נהנתנות, אין להם שום ערכים הראויים לשמש.

אני אומר שוב: אינני חושב שזו המציאות. יש אצלם הרבה גומלי חסדים. יש אצלם רבים הדואגים דאגה אמתית לעתידה, לדרכה ולקיומה של כנסת ישראל. ואיני מתכוון רק לקיומה של מדינת ישראל, אלא גם של כנסת ישראל. החזון שלהם איננו החזון שלי. אבל יש דברים רבים שהם בונים והם עושים, ואינני מתכוון רק לפעילותם במישור המדיני, שהיה להם בו תפקיד היסטורי, שזה חלק מתפיסת העולם של הרב קוק. באמת יש ערכים אצלם שהם משמעותיים. לבוא ולומר שהם תינוקות שנשבו, יש בזה אינפנטיליזציה של הציבור הזה. הביטוי "תינוק שנשבה" אומר: אין להם שום דבר, אבל נֶעֱבָרָהם לא אשמים בכך. אינני מפקפק בעובדה שיש אנשים כאלה, אבל גם איני מפקפק בכך שיש אנשים כאלה גם במחנה שלנו.

שמעתי מישהו שהרצה בעניין אלבר קאמי במחתרת הצרפתית. קאמי הוא תינוק? אפשר לא להסכים אתו ואפשר לחלוק עליו, אבל תינוק הוא לא. הוא אדם, רב־משקל, שיש לו מסרים ויש לו תכנים.

יש בביטוי "תינוקות שנשבו" גם משמעות שאני מוצא אותה לא דווקא אצל אנשי ה"חזון איש", אלא אצל אנשי הרב קוק. אני מתכוון להתייחסות לציבור הזה האומרת להם: אתם חושבים שאתם כך וכך, אבל אנחנו יודעים שבתוכם יש עולם אחר. עולם שבסופו של דבר הוא הישות הפנימית האמתית שלכם. יבוא יום ועולם נסתר זה יתגלה. כאשר תסירו שכבה אחת של קליפות, שכבה שנייה של קליפות – כך מתייחסים לזה, כאל חתיכת בצל, שיש לו קליפה ועוד קליפה. יש בהתייחסות כזאת התנשאות. לא הייתי רוצה שיתייחסו אליי כך. ואיני חושב שצריך להתייחס אליהם כך.

אם יש נושאים הלכתיים מסוימים שלגביהם הקטגוריה הזאת רלוונטית, כמו לגבי השאלה אם אחד מהם בישל בשבת בצבא, האם המלאכה נחשבת שנעשתה בשוגג או במזיד, ואולי לגבי דין מגעם ביין, ועוד שאלות – יש מקום

להפעיל את הקטגוריה הזאת. אבל לומר בצורה טוטלית שזה כל מה שיש באדם או בציבור, זה נראה לי מְגַמָּה, ולא הולם את מידת הכבוד שיש לתת לצלם א־לוהים שבאדם, גם כשהוא איננו בדיוק כפי שהיינו רוצים שיהיה.

את התפיסה של הרב קוק אני מבין. לפעמים אפילו מקנא בו. הראייה שהוא נתן לה ביטוי, במידה רבה יש לי בעיה אֶתָּה, מפני שאני רואה בה האדרה של ההיסטוריה על פני המוסר. יש בראייה הזאת ציון לשבח של ההישגים והתפקיד שהאנשים האלה ממלאים בעולם הכוח. אבל הלא אי אפשר להתעלם מעולם הרוח!

אני זוכר שהרב עמיטל היה נוהג לצטט את הפסוק על ירבעם השני: "הוא השיב את גבול ישראל" (מלכים ב' יד, כה). הוא עשה הרע בעיני ה' אך ה' הושיעם בידו. אלה חשבונות של הקדוש ברוך הוא. אני לא רואה שום עניין לזלזל בציבור, ולומר שהוא שימש רק כלי ביד הקדוש ברוך הוא.

אני מתאר לעצמי שאם נבוא לשפוט את ההיסטוריה, או לקרוא את ההיסטוריה, או לכתוב את ההיסטוריה, לא נקרא אותה או נשפוט אותה אך ורק לפי מה שירבעם השני עשה בגבול ישראל. כי להרחיב את גבול ישראל יכול אדם מושחת, ויכול אדם אידיאליסט.

הייתי רוצה לראות הרבה אידיאליסטים אצלם, ואני מבכה, ממש מבכה, את השחיקה, את הירידה במפלס האידיאליסטי, שאפשר לראות במשך שלושים השנים האחרונות. אם אתה שואל אותי לאיזה היגד משני ההיגדים האלו אני מצטרף – איני מוכן להצטרף לא לזה ולא לזה.

הרב סבתו:

הרב קוק, עד כמה שאני מבין אותו, הציג את תרומתם של החילונים לאו דווקא מהצד ההיסטורי הכוחני, אלא מהנקודה האידיאליסטית של הרצון לקומם את העם. אין כוונתו שהם כלי בהיסטוריה בלבד, כמו שנאמר על אשור שהם "שבט אפו" של ה', אלא שהם הרגישו אחריות לכלל ישראל, וזו נקודה אידיאלית מוסרית.

הרב ליכטנשטיין:

זה נכון, ואת זה אינני שולל. אינני שולל שהרב קוק חשב כך, ואינני שולל את העובדה שבמציאות זה באמת היה כך. אבל האופטימיות שלו...

הרב סבתו:

היא נובעת גם מהזווית ההיסטורית, אבל גם ממחשבה רוחנית על עם ישראל, מחשבה בעלת שורשים עמוקים בפנימיות התורה ובחסידות.

הרב ליכטנשטיין:

אני זוכר ששנתיים־שלוש אחרי שעלינו ארצה, נסענו לבקר את הרב יצחק הוטנר ז"ל. הוא שאל אותי אם אני מוצא את עצמי ביישבת הסדר, ועוד שאלות. אמרתי לו ש"אורות" של הרב קוק (הרב הוטנר היה קרוב מאוד לרב קוק בתקופה מסוימת) נראה לי אופטימי מדי.

הרב סבתו:

אבל שתי התפיסות שהצגתי קודם לא נאמרו כעמדת שיפוט כלפי האחר – כפי שהרב טוען נגדן. הן נאמרו כדי לפתור בעיה של שיתוף פעולה עם אנשים שלפי הגדרות אחרות יכולים להיות רשעים, כלומר מתוך צורך להצדיק את ההליכה יחיד.

הרב ליכטנשטיין:

אני חושב שהנקודה הזאת נכונה. העולם החרדי מגזים היום גם לעומת מה שעשו באירופה. באירופה היו מוכנים לשבת יחד, בוולנא ישבו יחד. חלק מהדברים שהם (=החילונים) עושים, טוב שייעשו, רוחנית־מוסרית־תורנית־רוחנית.

גם מבחינה אישית, הייתי מתקשה להתנתק טוטלית מכל שאר עם ישראל, ולהרגיש זיקה רק לשיטל שלי ולציבור שלי. אנחנו משפחה. כמעט אין היום משפחה שאין בה מי שסטה מהדרך. אין זה רק עניין של הצורך לחיות יחד. נניח שהיינו נמצאים במצב שהצורך איננו קיים, המעדנים מצויים כעפר, כמו שהרמב"ם אומר בסוף הלכות מלכים, ואין ישיבה בארץ שזקוקה לתמיכה ולתרומות, גם אז לא הייתי רוצה להתנתק טוטלית מחלק גדול של עם ישראל.

הקטע נערך וקוצר מעט מכפי שמופיע במקור.